

NY MUSIK

i samarbete med
Caroli församling

Klas-Thure Allgén

Stråkkvartett nr 1 (F-dur) op 3 (1941)

- I Vivo volubile, Ben allegro passionato
- II Adagio, Meno lento, Allegro ardito, Più allegro e con grazia, Un poco più mosso, Adagio
- III Possibile presto, Un poco meno mosso, Possibile presto
- IV Presto con spirito

uruppförs av

IORE-kvartetten

Joar Skorpen, Teo William-Olsson – violin

Erika Johansson – viola

Jonas Franke-Blom – cello

Söndag den 26 april 2009, kl. 17.00

Caroli församlingshem, Skolgatan 1, Borås

Claude Loyola Allgén föddes den 16 april 1920 i Calcutta, där fadern arbetade för ett svenskt företag, men växte upp i Djursholm. Hans möte med musan i unga tonår förefaller att ha varit omvälvande, och från de första kompositionsförsöken i 14-årsåldern formligen väller musiken ur honom. Han studerade viola och kontrapunkt vid Musikhögskolan i Stockholm och var även medlem av Måndagsgruppen, men som tonsättare var han autodidakt. 1950 konverterade han till katolicismen och bytte sitt dopnamn Klas-Thure mot Claude Johannes Maria med det senare tillägget Loyola. Han studerade teologi i Holland och framför allt i Innsbruck (1953–55 och 57–61), men blev aldrig prästvigd – vilket förorsakade en livslång sorg. Allgén levde under sina sista år i delvis självvalt armod. Förutom sitt hus i Täby, som han ärvt av modern, ägde han även en mindre aktiepost, men ingenting av detta betraktade han som sitt eget; det tillhörde det barnhem som efter hans död skulle inrättas i hans hus. Därav blev intet. Natten till den 18 september 1990 innebrändes Allgén i sitt hem, och med honom mängder av originalmanuskript.

En stråkkvartett är en stråkkvartett är en stråkkvartett. Nja, alldeles så enkelt är det inte i fallet Allgén. Han har efterlämnat sju ”officiella” kvartetter: No. II, III, IV, V, VI, II och VII. Redan där krånglar det till sig. Det finns alltså två stycken No. II. Därtill finns det åtminstone två stycken icke offentliggjorda nr. 1...

”...den som dör obesegrad”

Någon gång alldeles i slutet av 30-talet, gissningsvis, komponerar Allgén den sannolikt första av sina båda stråkkvartetter med beteckningen ”nr 1 op 3”, den ofullbordade i a-moll. Sats 1, Allegro non troppo, är en expressiv men mycket ekonomisk komposition. Samma små motiv vrids och vänds och används ständigt på nytt. Materialet återanvänds för övrigt även senare i en hel följd av verk. Av sats 2 existerar bara inledningen.

Det är på försättsbladet till detta verk som Allgén citerar sin konfirmationspräst, Natanael Beskow:

”Fri är icke den, som gör vad som faller honom in. Utan fri är den, som har en fri själ, en okuvad vilja, den vars liv bestämmes inifrån och icke utifrån, den som har satt för sin inre människa ett mål, som han fullföljer även under de allra trängsta och svåraste förhållanden – den som dör obesegrad.

Den andra första kvartetten – och den första andra...

Stråkkvartett nr 1 (F-dur) op 3 (saknar datering)

Allgéns första fullbordade kvartett har – med de bitvis rasande snabba tempi han anger – en speltid på närmare 55 minuter. Han går alltså i alla avseenden ut hårt.

Upphovet till inledningen och avslutningen av F-dur-kvartettens första sats, de virvlande snabba passagera, står att finna i *Uvertyr till "Köpmannen i Venedig" op 6* för orkester (daterad Djursholm 9/8 1941). I partituret har Allgén gjort instrumentationsnoteringar för just stråkkvartett. Dessa avsnitt är till största delen en nästan ordagrann transkription.

För att finna ursprunget till sats 2 får vi gå till *Stråkkvartett nr 1 (a-moll) op 3*, och till dess andra sats. Där finns den inledande koralen i originalversion.

Denna koral återkommer senare i harmoniskt utvidgad version som *Preludium* för stråkkvartett (1949) och den ingår även i *Svit konkret*, en av två verkserier komponerade för konstutställningar med 1947 års män. I dessa ingår musik av idel måndagsgruppare: Sven-Eric Johanson, Sven-Erik Bäck, Göte Carlid, Karl-Birger Blomdahl, och så då Allgéns *Preludium* (vilket dock enligt källorna kallades *Konkretion 1* – möjligtvis en tillfällig anpassning till ämnet för utställningen i fråga, om det nu verkligen rör sig om samma verk?).

Preludiet är i sin tur identiskt med *Adagio* för stråkkvartett, som är odaterat men får antas vara av senare datum eftersom tonsättaren bär namnet Claude Loyola.

Detta adagio utgör inledning och avslutning på sats 2 – dock med utsmyckningar i form av framför allt förslag och drillar. Att koralen i detta skick är av betydligt senare datum än resten av kvartetten råder det ingen tvekan om.

Mot slutet av koralen skall altviolinisten knacka med stråken på instrumentkroppen. Sven-Erik Bäck har berättat att när man repeterade inför ovan nämnda utställning, ropade Allgén högt och tydligt "Kom in!" varje gång man kom till detta ställe.

För att spela den här kvartetten måste man vara utrustad med god teknik, men troligtvis också med en italiensk ordbok. Till särdragen i Allgéns partitur hör nämligen en rad ovanliga föredragsbeteckningar, eller vad sägs om *volubile*, *zeloso*, *ardito*, *fierezza*, *liscio* och *lusingando*, eller den paradoxala och sannolikt mycket sällsynta *espressivo semplice*, vilken på ett märkligt sätt tycks sammanfatta Allgéns skapande – högexpressivt, men samtidigt sakligt; uttryckspotent, men inte sentimentalt.

I sats 2 förekommer en osannolik mängd skiftande beteckningar för vad som enklast kan sammanfattas med ”fullt ös” – *ff molto fuoco*, *ff molto vigoroso*, *ff con brio*, *molto ff espress*, *ff appassionato*, *ff feroce* liksom naturligtvis *con tutta forza*, för att bara nämna några. Och detta i ett rasande tempo. Vi talar här om filigransnyanser under tumultuösa omständigheter.

För att ytterligare komplicera det hela kan vi konstatera att det även finns en *Stråkkvartett nr 2 (F-dur) op 9*, daterad Djursholm 31/12 1941 (för övrigt ett av många ungdomsverk som färdigställts under just jul- och nyårshelger). Något partitur existerar inte. Musiken finns enbart som stämutskrifter, dock av Allgéns egen hand, men med den senare tillagda noteringen ”defekt!”. Vari defekten består framgår dock inte. Sannolikt är denna relativt vanligt förekommande notering liktydig med ”Ogiltigt ex!”, och markerar att det rör sig om icke längre godkända verk, eller verk som senare reviderats. Kvartetten har två satser, vilka är identiska med sats 1 och 4 i *Stråkkvartett nr 1 (F-dur) op 3*.

Eftersom Allgén nästan uteslutande använde originaldatering även på verk som långt senare genomgått kraftiga revisioner, kan man nog utgå ifrån att 31/12 1941 även är det datum då *Stråkkvartett nr 1 (F-dur) op 3* färdigställdes.

Återstår frågan varför Allgén strök de båda mellansatserna. Kom materialet till användning i annat sammanhang? När det gäller den lilla koralen vet vi att det är så. Men allt det andra?